

LAPSE TEMPERAMENDIKÜSIMUSTIKEST

Ene Kurm

Artiklis antakse ülevaade laste temperamendiküsimustikest. Lähemalt tutvustatakse B. Carey [1977] koostatud 95-küsimuselist testi ja sama autori poolt samal aastal koostatud 9 temperamendikategooriat kirjeldavat lisaküsimustikku. Mõlemad küsimustikud on eestindatud ja avaldatakse artikli lisas.

Laste isiksusliku temperamendi uurimine sai alguse New Yorgi Longitudinaalse Uurimise Instituudi (NYLS — *New York Longitudinal Study Institute*) psühhiaatrite 60. aastate töödest. Cshess, Birch, Raph, Robbins ja Thomas uurisid laste käitumishäirete põhjusi ning leidsid, et isiksuse arengut ja laste käitumist mõjutavad järgmised faktorid:

- a) last ümbritsev keskkond ja vanemate mõju;
- b) geneetiliste, somaatiliste, endokriinsete ja keskkonna tegurite poolt kujundatud ning lapse käitumisstiili määrav isiksuslik temperament (*personality temperament*). Isiksuslik temperament väljendub indiviidile ainuomases ja spetsiifilises välisstiimulitele ning ümbritseva keskkonna ilmingutele reageerimise viisis. Lapse käitumisstiili määrav isiksuslik temperament on kujundatud geneetiliste, somaatiliste, endokriinsete ja keskkonna tegurite poolt.

Väikelapse isiksusliku temperamendi jooned on psühholoogilise individuaalse arengu aluseks, mistõttu varases lapseeas leitud temperamendinäitude alusel võib ennustada lapse hilisemaid käitumishäireid. Isiksuslikku temperamenti iseloomustavad karakteristikud jäävad enamikul inimestel aastate jooksul muutumatuks. See tähendab, et igal lapsel on oma individuaalse temperamendi tase, mis kujuneb välja juba varases lapseeas ja püsib põhijoontes samana kogu hilisema elu vältel.

Isiksusliku temperamendi mõõtmise meetodina pakkusid eelpoolmainitud teadlased välja *NYLS-i intervjuid*. Selles esitatud lapse igapäevaste käitumisviiside detailsete kirjelduste hulgast valiti katseisikutest lapsevanemate poolt välja just oma lapse käitumisstiilile omased.

Villiam B. Carey väikelapse temperamendi küsimustiku (edaspidi lühendatult VLTk) esialgne, 70-küsimuseline variant ilmus esmakordselt 1970. aastal [Carey, 1970]. See küsimustik toetus suurel määral NYLS-i uurijate Thomase, Cshessi, Birchi jt. 1963, 1968

ja 1970. aastal teostatud tööde vaatlusprotokollidele. Nende põhjal koostatigi emadele mõeldud intervjuu, mille otseseks eesmärgiks oli pediaatrite töö kergendamine "raskeid" lapsi eelnevalt kindlaks tehes.

Eestindatud ja meie oludele kohandatud sai aga hoopiski 95-küsimuseline VLTK variant [Carey, 1977], mille eeliseks on selle avaramad rakendamisvõimalused (vt. lisa 1). VLTK-s esitatud väidete suunitluse laiahaardelisuse tõttu ei piirdu küsimustiku kasutamine mitte ainult meditsiinifääriga, vaid laieneb kõigile väikelastega tegelemise valdkondadele.

Küsimustik koosneb üksikväidetest, mis kirjeldavad lapse võimalikke reageerimisviise ja käitumist konkreetsetes situatsioonides (näiteks lapse reaktsioon uuele toidule või inimesele). Igas väites kirjeldatud käitumisviisi esinemissagedus on väljendatud järgmise 6-pallise skaala abil:

- | | |
|----------------------|---------------|
| 1) mitte kunagi, | 4) mõnikord, |
| 2) harva, | 5) sagedasti, |
| 3) harilikult mitte, | 6) alati. |

Lapsevanemad valivad nimetatud kuue vastusvariandi hulgast selle, mis kõige paremini iseloomustab lapse käitumist väites esitatud konkreetsetes situatsioonides.

Peale VLTK eestindati ka Carey poolt 1977. aastal väljatöötatud temperamendi lisaküsimustik (lühendatud TL). TL-is (vt. lisa 2) palutakse vanematel oma lapsi hinnata Thomase poolt juba 1963. aastal defineeritud 9 temperamendikategooria (aktiivsus, rütmilisus, ligipääsetavus, kohanemine, intensiivsus, tundlikkus, meeleolu, püsivus, tähelepanu hajutatavus) alusel. Emade ja isade ülesandeks on otsustada, milline nimetatud 9 kategooria kolmest tasemest (kõrge, keskmine, madal) on lapse käitumise ja iseloomuomadustega kõige enam vastavuses.

Nimetatud kahe küsimustiku (VLTK ja TL) alusel selgitatud laste käitumissuundade põhjaliku analüüsi tulemusena võib laste isiksusliku temperamendi klassifitseerida 4 põhitüüpi:

- 1) kerge,
- 2) raske,
- 3) aeglaselt kohanev,
- 4) keskmine, vahepealne.

I. Kerge (*easy*) temperamenditüübiga lastel domineerib positiivne meeleolu, kehaliste funktsioonide regulaarsus, reaktsioonide madal intensiivsus, kiire kohanemine ja ligipääsetavus.

Väikelapse-eas on seda tüüpi lapsed enamasti rõõmsameelsed, plaanipärastele söögi- ja magamiskordadele alluvad ning uute inimeste, asjade, toitude ja tegevustega kiiresti kohanevad. Vanemaks saades õpivad nad kiiresti ära uued tegevused ja mängud ning kohanevad uudse situatsiooni (näiteks kooliga) ja inimestega hästi.

Umbes 40 % kõigist lastest kuulub kergete gruppi.

II. Kergete grupi kontrastiks on *raske* (*difficult*) temperamendikuuluvusega lapsed, keda iseloomustab arütmilisus, ligipääsmatus, kohanematus või halb kohanemisvõime, kõrge intensiivsusega reaktsioonid ja negatiivse meeleolu ülekaal.

Beebina magavad ja toituvad nad sageli ebaregulaarselt, kohanevad uute inimeste, toitude ja asjadega aeglaselt ning nutavad palju ja intensiivselt.

10 % kõigist lastest on oma vanematele ja õpetajatele raskeks katsumuseks ning nõuavad erilist tähelepanu, kasvatuspaindlikkust ja lähenemisuskust.

III. Kolmanda isiksusliku temperamenditüübi esindajaks on aeglaselt kohanevad (*slow-to-warm-up*) lapsed, kelle valdavaiks individuaalseteks joonteks on madal aktiivsuse tase, meeleolu mõningane negatiivsus, kalduvus ligipääsmatusele ja aeglasele kohanemisele.

Selle tüübi esindajad moodustavad 15 % kõigist lastest.

IV. Ülejäänud lapsed (15 %), kes nn. puhastesse temperamenditüüpidesse ei kuulu ja keda iseloomustavad eespool nimetatud kategooriate-kombinatsioonid, kuuluvad *vahepealsete* (*intermediate*) kategooriasse.

Lapse esmast temperamendikuuluvust võiks määrata järgmise tabeli abil:

	Aktiivsus	Rütmilisus	Ligipääsetavus	Kohanevus	Intensiivsus	Meeleolu
KERGE		rütmiline	ligipääsetav	kiiresti kohanev	madal intensiivsus	positiivne
RASKE		arütmiline	ligipääsmatu	aeglaselt kohanev	kõrge intensiivsus	negatiivne
AEG-LASELT	madal		ligipääsmatu	aeglaselt kohanev	madal intensiivsus	negatiivne
KOHANEV						

Antud tabeli abil on temperamendi kolme põhitüübi kindlaksmääramine selle võrra lihtsam, et temperamenditüüpi iseloomustava 5 - 6 põhinäidu olemasolu või puudumine on kohe hinnatav.

1. Aktiivsuse astet näitab lapse motoorne aktiivsus magamise, söömise, vannitamise, riietamise, mängu ja muude igapäevaste tegevuste ajal. Nii näiteks iseloomustab kõrge aktiivsusega last suur liigutuste hulk ja kiirus.

Loodete aktiivsuse uuringud on näidanud, et hüperaktiivsetest loodetest kasvavad üliaktiivsed ja motoorselt hästi arenenud, kuid kergesti ärrituvad, sagedasti nutvad, väheseltsivad, kohanemisras-

kustega agressiivsed lapsed, kes hiljem moodustavad valdava osa "raskete" laste kontingendist.

2. Rütmilisust iseloomustab selliste igapäevaste ajaliste funktsioonide, nagu ärkamine, vannitamine, söötmine-söömine, magamine jne. päevast päeva esinev ajaline üheaegsus — rütmilisus või erinevus — arütmilisus.

3. Ligipääsetavust näitab lapse reaktsioon uutele stiimulitele (toit, mänguasi, võõras koht või inimene), mistõttu ligipääsetav laps reageerib uutele stiimulitele positiivselt — naeratades ning uue asja või inimese poole püüeldes. Ligipääsmatu lapse vastusreaktsioon uutele asjadele, inimestele ja protseduuridele on seevastu nutt, hirm või ärapööramine.

4. Kohanemust näitab uute stiimulitega harjumise kiirus. Aeglase kohanemise tunnuseks on pikaajaline leppimatus uue toidu, protseduuri, eseme, koha või inimesega.

5. Intensiivsuse näitajaks on lapse reaktsioonidele kuluv energia hulk. Madala intensiivsusega laste naeratused, hääliksused, liigutused, mäng, nutt on tagasihoidlikumad ning väiksemat energiakulu nõudvad kui kõrge intensiivsustasemega lastel.

6. Meeleolu laadi määrab lapse sõbralik-röömsa (positiivne meeleolu) või ebasõbralik-tujutu (negatiivne meeleolu) käitumine.

Lapse individuaalsete erinevuste olemuse selgitamiseks on vajalik suure hulga muutmata informatsiooni olemasolu. Seepärast tulekski lapse isiksusliku temperamendi kohta andmeid koguda ja analüüsida süstemaatiliselt ning pikema aja vältel. VLTK ja TL küsimustikud abistavad uurijaid 3-kuiste kuni 3-aastaste laste isiksusliku temperamenditüübi väljaselgitamisel.

Laste mitu korda kontrollitud isiksuslikke temperamendinäite tuleks arvestada ja kasutada kõikjal: kodudes, haiglates, hooldusasutustes, lastepolikliinikutes, lastesõimedes ja -aedades ning koolides.

Pediaater, kes võtab enesele vastsündinu hoolduse pideva kontrolli, peaks kõige esmalt tutvuma oma noore patsiendi psüühika- ja temperamendinäitajatega. Neid arvestades tuleks välja töötada lapse hooldamise optimaalsed suunad ning konkreetsed kasvatusnõuded, millele lapsevanemad saaksid toetuda.

Ka psühhiaatril tuleks lapse käitumishäirete põhjuste otsingul ja ravi valikul arvestada nii lapse iseloomu iseärasusi kui ka haigust tekitavaid väliseid tegureid. Seetõttu võibki psühhiaatri ülesandeks osutuda mitte niivõrd lapse, kui lapsevanemate "ravi" ja ümberkasvatamine. Enamik vanematest, kes saavad oma poja või tütre seisundist teadlikuks, muudabki tavaliselt seniseid kasvatussuundi.

Lapse temperamendi ja iseloomu eripära arvestamine on oluline ka koolis. Kui kooli nõuded ja normid on õpilase iseloomuga vastuolus, ei edene ka õppimine. Seda silmas pidades peaksid õpetajad kooliülesannete andmisel ja kontrollimisel ning laste suhete regu-

leerimisel klassikaaslastega ja õpetajatega arvestama laste vaimsete võimete kõrval ka nende üldisi temperamendisundusi. Nii näiteks on enamikul raske temperamenditüübiga lastest (70 %) raskusi koolis õpetatavast materjalist arusaamise, abstraherimise ja sümboliseerimisega ning nad vajaksid spetsiaalset õpetamismetoodikat. Kindlasti peaksid kõik "rasked" õpilased olema arvel koolipsühholoogi juures.

Kuna väikelaps on enamasti koduse hoole all, tuleks oma pisipoja või -tütre temperamendinäite eriti arvestada lapsevanematel.

Tavaliselt kohtab kõrge aktiivsusega laps rohkem vanematepoolseid piiranguid (keelde, ähvardusi, karistusi) kui motoorselt rahulik. Selline piirav kasvatusviis võib aga lõppeda rahutu lapse stressi- või negativismiseisundiga. Üldine stress võib areneda ka neil aeglaselt kohanevatel lastel, kelle vanemad tõlgendavad kohanematust arguse, häbelikkuse või huvipuudusena ning heidavad seda oma lapsele pidevalt ette. Aeglased lapsed lihtsalt vajavad erilist vanemlikku toetust, sagedast ergutust ja kiitust ning loomulikult hulganisti aega ja kannatust.

Ligipääsmatute laste kasvatamisel tuleks arvestada uute stiimulite, inimeste ja olukordade pideva kordamise vajadusega. Vastupidisel juhul ligipääsetavus lapsele väheneb ja temast saab kõige uue ignoreerija, kellest hiljem kujuneb kartlik, ebakindel ja õnnetu, kuid kohatisele agressiivsusele kalduv inimtüüp.

Seega reageerivad erinevad lapsed ühesugustele vanemlikele hooldamisviisidele eri moods ja vajavad oma iseloomule ning isiksuslikule temperamendile sobivat kasvatust. Ainult õige hooldamis- ja suhtumisstiili valik ning rakendamine loob maksimaalsed eeldused lapse käitumise normaalseks arenguks.

IMIKU TEMPERAMENDIKÜSIMUSTIK

Lapse nimi Sugu

Sünniaeg Vanus

Hindaja nimi Sugulus lapsega

Hindamise kuupäev

Käesoleva küsimustiku eesmärgiks on selgitada, kuidas Teie laps kohaneb oma keskkonna mitmete aspektidega. Küsimustik koosneb üksikväidetest, mis kirjeldavad lapse võimalikku reageerimisviisi ühele või teisele olukorrale. Palun tõmmake vastates ring ümber sellele numbrile (mis tähistab vastust etteantud skaalal), mille tähendus kõige täpsemini vastab Teie lapse käitumisele antud situatsioonis. Kuigi mõned väited näivad Teile sarnased, on nad tegelikkuses mõneti erinevad ning neile tuleb vastata sõltumatult Teie poolt varem antud vastustest. Kui mõni väide on raskesti vastatav või ei käi üldse Teie lapse kohta, jätkke see vastamata. Kui Teie laps on viimase aja oma käitumist muutnud, vastake alati selle alusel, milline ta praegusel ajal on. Küsimustikus pole olemas "õigeid" ega "valesid" vastuseid, meid huvitab vaid võimalikult täpselt teada saada, kuidas Teie laps käitub.

KASUTADES JÄRGMIST SKAALAT, PALUN TÕMMAKE RING ÜMBER VASTUSVARIANDILE, MIS KÕIGE PAREMI NI ISELOOMUSTAB TEIE LAPSE KÄITUMIST PRAEGUSEL VANUSEPERIOODIL

	Mitte kunagi	Harva	Harilikult mitte	Mõnikord	Sagedasti	Alati
	1	2	3	4	5	6
1. Beebi sööb päevast päeva ühesuguse koguse tahket toitu	1	2	3	4	5	6
2. Magamaheitmisel ja ülestõusmisel on laps jonnakas ja trotslik	1	2	3	4	5	6
3. Laps mängib ühe asjaga vähem kui minuti ning otsib seejärel uut tegevust	1	2	3	4	5	6
4. Televiisori, raadio või magnetofoni siselülitamisel jääb laps rahulikuks	1	2	3	4	5	6
5. Pisike lepib kohe mõningate muutustega söögikohas ja söötjas (isa, võõras inimene)	1	2	3	4	5	6

6. Laps laseb oma küüsi ilma protestimata lõigata	1	2	3	4	5	6
7. Beebi äge nutt peatub minuti jooksul, kui teda rahustada, võtta sülle või lutt suhu panna	1	2	3	4	5	6
8. Laps mängib oma lemmikmänguasjaga üle 10 minuti järjest	1	2	3	4	5	6
9. Väike lepid sellega, et teda ükskõik mis ajal päeva jooksul vannitatakse	1	2	3	4	5	6
10. Laps on söötmise ajal rahulik	1	2	3	4	5	6
11. Beebi hakkab virisema ja nutma, kui on oma mähkmed märjaks teinud	1	2	3	4	5	6
12. Pisike laseb end rahulikult vannitada	1	2	3	4	5	6
13. Laps sööb päevast päeva ühel ja samal kellaajal	1	2	3	4	5	6
14. Esmakordselt võõra lapsega kohtudes on beebi kartlik	1	2	3	4	5	6
15. Laps on mähkimise ajal rahutu ning ei reageeri mähkija katsetele tema tähelepanu kõrvale juhtida	1	2	3	4	5	6
16. Oma voodis olles või asjadega mängides on laps võimeline end 1/2 tunni vältel või kauemgi lõbustama iseseisvalt	1	2	3	4	5	6
17. Laps liigutab palju mähkimise ja riietamise ajal	1	2	3	4	5	6
18. Kui kõht on täis, keeldub laps aktiivselt pakutavat lisatoitu vastu võtmast	1	2	3	4	5	6
19. Laps muutub rahatuks, kui teda harjumatul aegadel söödetakse	1	2	3	4	5	6
20. Laps kakib päevast päeva erinevatel aegadel	1	2	3	4	5	6
21. Kui keegi temast möödub, peatab laps mängu ja vaatab möödujat	1	2	3	4	5	6
22. Kui laps tegeleb oma lemmikmänguasjadega, ei pööra ta tähelepanu ümbrusele	1	2	3	4	5	6
23. Beebile meeldib, kui teda riietatakse või mähitakse (naeratab, naerab, koo-gab)	1	2	3	4	5	6
24. Pisike lepid uue toiduga kohe ja neelab selle kohe alla	1	2	3	4	5	6
25. Teiste laste mäng huvitab beebit vähem kui minuti jooksul	1	2	3	4	5	6

26. Laps reageerib valguse süütamisele kergelt võpatades	1	2	3	4	5	6
27. Esmakordselt võõrasse paika sattudes on laps rõõmus ja rahulik	1	2	3	4	5	6
28. Beebi jääb igal õhtul ühel ja samal ajal (1/2-tunnise täpsusega) uniseks ja tahab magada	1	2	3	4	5	6
29. Laps reageerib igapäevastele protseduuridele (näo pesemine, juuste kamimine jne.) rahulikult ja ilma nututa	1	2	3	4	5	6
30. Väike on väga rahulik (liigutab vaid veidi), kui ta jalutamise ajal saab kättesiduda	1	2	3	4	5	6
31. Lapse esmane reaktsioon võõrale inimesele on negatiivne (nutu, ema külge klammerdumine)	1	2	3	4	5	6
32. Uut tegevust harjutab laps pikemat aega	1	2	3	4	5	6
33. Voodis ärkvel olles sipleb, hüpleb ja ukerdab beebi pikka aega	1	2	3	4	5	6
34. Beebi muutub rahutuks, kui teda võõras kohas (või võõraste inimeste poolt) vannitatakse	1	2	3	4	5	6
35. Söötmisest söötmisesse jääb lapse joodud piima hulk samaks	1	2	3	4	5	6
36. Esimeste minutite jooksul uues kohas viibides on laps ärritatud	1	2	3	4	5	6
37. Väike märkab muutusi ema välimuses (uus soeng) ja riietuses	1	2	3	4	5	6
38. Laps reageerib toidule kindlal moel kas positiivselt (huulte matsutamine, naer) või negatiivselt (nutuga)	1	2	3	4	5	6
39. Lapsele meeldib, kui tal kammitakse pead või pestakse nägu	1	2	3	4	5	6
40. Vaatamata rahustamisele jätkab laps mitme minuti jooksul nutmist	1	2	3	4	5	6
41. Laps püüab pidevalt ja järjekindlalt kätte saada asju, mis on tema haardelatuses väljas (rohkem kui 2 min. jooksul)	1	2	3	4	5	6
42. Laps tervitab uut mänguasja häälekalt ja emotsionaalselt (positiivselt või negatiivselt)	1	2	3	4	5	6

43. Väike mängib oma vanematega aktiivselt, rohkesti keha, käsi ja jalgu liigutades	1	2	3	4	5	6
44. Laps silmitseb talle pakutavat eset, kuigi ise hoiab peos juba üht mänguasja	1	2	3	4	5	6
45. Lapse esmane reaktsioon kodutingimustes võõra täiskasvanu lähenemiskatsetele on positiivne	1	2	3	4	5	6
46. Päevased uinakud teeb pisike päevast päeva eri aegadel (üle 1 t erinevusega)	1	2	3	4	5	6
47. Laps jätkab toidu söömist, kui maitse ka muutub (uue toidu puhul)	1	2	3	4	5	6
48. Kui beebi üksinda mängima jätta, puhkeb ta nutma	1	2	3	4	5	6
49. Laps kohaneb 10 minutiga uues kohas	1	2	3	4	5	6
50. Beebi päevane uinak on päevast päeva ühepikkune (1/2-tunnise täpsusega)	1	2	3	4	5	6
51. Toitmise ajal laps rabeleb ja siputab jalgadega	1	2	3	4	5	6
52. Laps ehmatab, kui valgustus äkiliselt muutub	1	2	3	4	5	6
53. Magamajäämiseks vajab laps rahustavat rääkimist ja uinumismänge	1	2	3	4	5	6
54. Laps on mähkimisel ja riietamisel väga emotsionaalne ning liigutuslikult aktiivne	1	2	3	4	5	6
55. Kui laps ärgates leiab end võõrast kohast, lesib ta vaikselt	1	2	3	4	5	6
56. Aja- ja kohamuutustega kohaneb laps kiiresti	1	2	3	4	5	6
57. Väike reageerib kohe mahla või piima temperatuuri, koostise ja maitse muutustele	1	2	3	4	5	6
58. Laps vaatab televiisorit korraga rohkem kui 5 minuti jooksul	1	2	3	4	5	6
59. Märgade mähkmete tõttu nuttev laps vaikib mõne minuti pärast, kui temaga mängida, võtta sülle või lülitada sisse televiisor/raadio	1	2	3	4	5	6
60. Päevast päeva tahab laps tahket toitu süüa ühel ja samal ajal (kuni 1-tunnise kõikumisega)	1	2	3	4	5	6
61. Laps jääb rahulikuks, kui toitmise ajal tekivad pausid tema söötmises	1	2	3	4	5	6

62. Väike laps lepib mõne minuti jooksul uue vannitamiskohaga ja vannitajaga	1	2	3	4	5	6
63. Peale süstimist nutab laps vähem kui minuti vältel	1	2	3	4	5	6
64. Laps on nuttes väga liikuv (sipleb, põtkib jalgadega jne.)	1	2	3	4	5	6
65. Laps reageerib korduvalt tugevatele helidele (koera haukumine, autode mürin, haamri toksimine), kuigi ta on neid helisid juba sel päeval kuulnud	1	2	3	4	5	6
66. Toidu temperatuuri ja maitse muutuste korral on lapse reaktsioon tõrjuv (pöörab pea ära, puristab toitu välja, ei ava suud)	1	2	3	4	5	6
67. Lapse hommikune ärkamisaeg erineb päevast päeva rohkem kui 1 tund	1	2	3	4	5	6
68. Beebi keeldub vastu võtmast talle eba-meeldivaid toite ja ravimeid, vaatamata vanemate katsetele talle neid anda	1	2	3	4	5	6
69. Laps reageerib isegi õrnadele puudutustele (ehmatuse, nutu, naeratuse või rabelemisega)	1	2	3	4	5	6
70. Võõrale inimesele reageerib laps alati intensiivselt — kas nutu või naeruga	1	2	3	4	5	6
71. Laps haarab aktiivselt asju, mis tema käeulatusse satuvad	1	2	3	4	5	6
72. Laps võtab vastu igasuguse toidu, pööramata tähelepanu selle iseärasustele (maitse, t°, kogus)	1	2	3	4	5	6
73. Lapse aktiivsuse kõrgperiood on iga päev ühel ja samal ajal	1	2	3	4	5	6
74. Pisike nutab ja sipleb, kui teda esmakordselt võõras kohas magama tahtakse panna	1	2	3	4	5	6
75. Tuttavaid inimesi kohates on lapse reaktsioon tagasihoidlik (ei reageeri üldse või teeb seda nõrgalt)	1	2	3	4	5	6
76. Laps on kogu külmetus- või viirushaiguse vältel viril ja tujukas	1	2	3	4	5	6
77. Laps tahab, et teda lisaks harilikele söögikordadele veel kord päeva jooksul toidetakse	1	2	3	4	5	6
78. Peale veerandtunnist võõraste seltsis olemist on laps ikka veel ettevaatlik ja hirmunud	1	2	3	4	5	6

79. Laps lamab rahulikult ning liigutab vähe, kui ta on tegevuses oma mänguasjadega	1	2	3	4	5	6
80. Lapse tähelepanu on võimalik talle ebameeldivate toimingute (juuste kammimine, küünte lõikamine jne.) juurest eemale tõmmata laulmise, mängimise, TV/raadio sisselülitamisega	1	2	3	4	5	6
81. Ka väikese kukkumise järel jääb pisike rahulikuks ja sõbralikuks	1	2	3	4	5	6
82. Arsti nägemisel on lapse reaktsioon positiivne	1	2	3	4	5	6
83. Laps tunneb talle ebameeldiva toidu ära ka siis, kui see on meeldivaga segatud	1	2	3	4	5	6
84. Pisike mängib oma asjadega vaikselt ja rahulikult (omaette häälitsedes)	1	2	3	4	5	6
85. Igapäevaste jonnihogude ajad (kas hommikul, lõunal või õhtul) jäävad päevast päeva samaks	1	2	3	4	5	6
86. Juuste kammimise ja küünte lõikamise ajal on väike rahulik	1	2	3	4	5	6
87. Laps katkestab söömise ja vaatab uudistavalt ringi, kui ta söögi ajal kuuleb harjumatuid helisid	1	2	3	4	5	6
88. Vanematega mängimine huvitab last vähem kui ühe minuti jooksul	1	2	3	4	5	6
89. Vannis on laps rahulik. Tema näol väljendub nõrgalt meeldivus- või ebameeldivustunne	1	2	3	4	5	6
90. Uuele toidule reageerib beebi negatiivselt	1	2	3	4	5	6
91. Lapse esmaseks reaktsiooniks uutele protseduuridele (esimene juustelõikus, uue arstirohu sisseandmine) on protest	1	2	3	4	5	6
92. Laps jääb rahulikuks, kui ta on end märjaks teinud	1	2	3	4	5	6
93. Arstliku läbivaatuse ajal pisike jonnib ja nutab	1	2	3	4	5	6
94. Paari korra järel võtab laps mitmesugust tahket toitu erinevatel aegadel vastu ilma protestita	1	2	3	4	5	6
95. Omaette mängides on laps liigutuslikult väga aktiivne	1	2	3	4	5	6

SUUR TÄNU! Kindlasti jäi aga nü mõnigi asi, mis Teie lapse käitumises oluline on, eelnevas küsimustikus vaatlemata? Kirjeldage, palun, vabas vormis, mis Teie arvates Teie last veel iseloomustab.

TEMPERAMENDI LISAKÜSIMUSTIK

A. Palun kirjeldage vabas vormis oma lapse temperamenti

B. Kas võrreldes Teile teadaolevate normväärtuste ja teiste beebi-dega samas vanuses on Teie lapse

I AKTIIVSUSE ASTE (liigutusaktiivsus magamise, söömise, vannitamise, riietamise, mängu jm. ajal)

(1) KÕRGE (2) KESKMINE (3) MADAL

(palun kriipsutage alla sobiv variant)

II RÜTMILISUS (selliste igapäevaste ajaliste funktsioonide nagu ärkamine, vannitamine, söötmine-söömine, magama-heitmine, päevast päeva esinev üheaegsus)

(1) RÜTMILINE (2) MÕNIKORD (3) ARÜTMILINE

RÜTMILINE

III LIGIPÄÄSETAVUS (positiivne või negatiivne reaktsioon uutele stiimulitele: toit, mänguasi, võõras koht või inimene)

(1) LIGIPÄÄSETAV (2) MÕNIKORD (3) LIGIPÄÄSMATU

LIGIPÄÄSETAV

IV KOHANEMINE (uute stiimulitega harjumise kiirus)

(1) KIIRE (2) KESKMINE (3) AEGLANE

V INTENSIIVSUS (reaktsioonidele kuluv energia hulk)

(1) KÕRGE (2) KESKMINE (3) MADAL

VI TUNDLIKKUS (selline välisstiimulite hulk, millele alati järgneb reaktsioon). Näiteks vajab kõrge tundlikkusläävega laps reageerimiseks suurt stiimulite hulka ega reageeri seetõttu alati kõigile helidele, toidu ja vannivee temperatuuri muutustele

(1) KÕRGE (2) KESKMINE (3) MADAL

VII MEELEOLU (sõbralik-rõõmsa või ebasõbralik-tujutu käitumise hulk)

(1) POSITIIVNE (2) VAHELDUV (3) NEGATIIVNE

VIII PÜSIVUS (mingi konkreetse tegevuse säilivuse sõltuvus välistakistustest)

(1) PÜSIV (2) VAHEPEALNE (3) PÜSIMATU

IX TÄHELEPANU HAJUTATAVUS (korduvate välisstiimulate segav ja pidurdav mõju lapse käitumisele)

(1) HAJUTATAV (2) KESKMINE (3) HAJUTAMATU

C. Kuivõrd on beebi temperamendist Teie jaoks probleem kujunenud?

D. Teie arvates on lapse temperament

- 1) tavaline
- 2) tavalisest komplitseeritum, keerulisem
- 3) tavalisest lihtsam

ВОПРОСНИКИ ПО ТЕМПЕРАМЕНТУ РЕБЕНКА

Э. Курм

Резюме

В статье дается обзор имеющихся вопросников по темпераменту ребенка. Подробнее автор останавливается на тесте, состоящем из 95 вопросов, и на вопроснике, описывающем 9 категорий темперамента, составленных (Carey) в одном и том же году (1977). Оба опросника эстонизированы и приводятся в приложении к статье.

TEMPERAMENT QUESTIONNAIRES OF CHILDREN

E. Kurm

Summary

The article gives a survey of temperament questionnaires. The 95-point test by Carey (1977) and his nine temperament categories are described in detail. The questionnaires have been translated into Estonian and are appended to the article.